

УДК 316.74:342.415
DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.4.6>

Гольд Ольга Феліксівна
кандидат філософських наук,
дослідник центру соціології, політики та історії середземномор'я,
Mesopolhis
Aix Marseille university,
бульв. Шарля Лівона, 58, Марсель, Франція;
докторантка
Житомирського державного університету імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир, Україна
orcid.org/0000-0003-1689-227X

ПОЛІКОНФЕСІЙНІСТЬ ЯК ДИВЕРГЕНТНЕ ЯВИЩЕ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Робота присвячена темі "Поліконфесійність як дивергентне явище: сутність та особливості" як прояву сучасного соціуму. Розуміння феномену поліконфесійності як конвергентного та дивергентного процесу є актуальним, тому що це сучасні феномени соціуму, що має історичні витоки та поглиблюється на протязі років в різних сферах людської діяльності. В роботі розглянуто форми та принципи розуміння поліконфесійності як дивергентного процесу: сутності та особливості в сучасності (процеси конвергентності вже розглядалися в інших працях). Питання дивергентності розглядаються з точки зору концептуальних засад філософського знання, що є сучасним для академічного наукового дослідження. Процес дивергенції розглядаємо у контексті мультикультурного синтезу з точки зору соціалізації та історичного переходу суспільства до сучасного, в умовах глобалізації та війни, протистояння змінам світового порядку та зіткненню варварства та культури, світової кризи еліт, макро – історичних процесів, також визначаємо типологізацію поліконфесійно – мультикультурального суспільства. Висновки: дуальність суспільств може приводити як до прогресу так і до регресу в суспільствах; мультикультуральне та поліконфесійне суспільство веде до демократичних та толерантних відносин; в суспільстві можуть існувати розгалуження в соціально – економічних питаннях; дивергентність може вести до роз'єднання/поєднання соціумів в різних сферах.

Ключові слова: зіткнення варварства, макроісторичні процеси, процеси конвергенції, процеси дивергенції, трансформація суспільства.

Вступ. В сучасному соціумі розуміння феномену поліконфесійності як конвергентного та дивергентного процесу є актуальним тому що це феномени соціуму, що має історичні витоки та поглиблюється на протязі років в різних сферах людської діяльності. В нашій роботі розглянуто форми та принципи розуміння поліконфесійності як дивергентного процесу: сутності та особливості в сучасності (процеси конвергентності вже розглядалися в інших працях). Питання дивергентності розглядаються з точки зору концептуальних засад філософського знання, що є сучасним для академічного наукового дослідження.

Методи. В дослідженні було прийнято за основу соціально – філософські та філософії історії принципи та методи концепції конвергенції та дивергенції: Дж. Гэлбрейта, Т. Кіса, У. Ростоу, Х. Шельського, О. Флейтхейма, Я. Тінбергена. Моделі досліджень українських філософів

Е. І. Мартинюка як форми описання конвергентних процесів в соціально – релігійному житті суспільства; М. Козловця – розробника основних понять встановлення історичності сучасних суспільств.

Ідея. Виходячи з підходів дослідження теми, "Поліконфесійність як дивергентне явище: сутність та особливості" як процесу сучасності, ми розглядаємо у контексті мультикультурного синтезу з точки зору соціалізації та історичного переходу суспільства до сучасного, в умовах

глобалізації та війни, протистоянню змінам світового порядку та зіткненню варварства та культури, світової кризи еліт, макро – історичних, конвергентних та дивергентних процесів.

Мета та завдання. Соціально – філософська думка вже торкалась сфер поліконфесійності, але в умовах сьогодення виникають нові форми, методи та підходи розгляданню цього явища у світі та Україні. Сьогодні має значення явище розходження нових, історичних, громадських та конфесійних течій за умов поліконфесійності та мультикультуральності, що по-новому викликає зацікавленість в світовій науці. Заглиблюючись у питання феномену поліконфесійності ми намагаємось відкрити сучасні аспекти конвергенції та дивергенції соціуму. На наш погляд важливим є розгляд та синтез – аналіз питань дивергенція релігійно – культуральних процесів у суспільстві. Їх вплив на історичний процес та подальше існування є питаннями що турбують сьогоденний загаль науковців. Поки, академічне знання не дійшло до суцільної думки.

Наукова література вже присвячена аналізу поліконфесійності як дивергентного явища. Так, вже було здійснено дослідницькі розглядання поліконфесійності в контексті конструктивізму, глобалізаційних процесів та мультикультуральності такими зарубіжними авторами, як М. Вебер, Д. К. Гелбрейт, Т. Кіс, У. Ростоу, Г. Спенсер, Я. Тінберген, О. Флейтхейм, Ю. Харарі, Х. Шельській, Ф. Янсі та іншими. Трансформації релігійної сфери, що зумовлені відомими геополітичними змінами ХХ–ХХІ ст., проаналізовані в працях українських науковців М. Баймуратова, Е. Борінштейна, О. Сагана, Г. Трегуб, О. Яроша та ін. Доробок у вивченні впливу поліконфесійності на процеси соціуму, та культурного поступу українства належить А. Бойко, Е. Бистрицької, О. Гольд, А. Колодному, М. Козловцю, В. Титаренко, Л. Филипович, П. Яроцькому. Сучасна історія поліконфесійності як громадянського аспекту розглядаються також у працях О. Гаркуши, О. Добродум, В. Слюсаря та ін. Однак, немало питань поліконфесійності як процесу зближення в соціумі, з точки зору соціально-філософського аналізу ще не розкрито в наукових розвідках.

Ми вже зверталися до теми поліконфесійності як конвергентного явища в суспільстві, що підкреслює важливість дослідження також і протилежних – дивергентних процесів: “хоча релігійний ландшафт планети все ще зберігає історико-географічну сегментацію і деякі країни виглядають достатньо гомогенними з огляду на релігійну приналежність своїх громадян, однак події початку третього тисячоліття, відбуваються в світі і в Україні, свідчать про зростання ролі релігійного фактору у світовій політиці, що надає надзвичайної актуальності цій проблемі. З огляду на зазначене, феномен поліконфесійності стає предметом підвищеної уваги як науковців, так і богословів, священнослужителів та парафіян” [3, с. 40–51].

Також, незважаючи на процеси конвергенції в контексті нашої праці необхідно згадати Конвенції (рішення і постанови Європейського суду з прав людини, рішення і звіти Європейської комісії з прав людини), стосовно статті №9, що проголошує: “свобода думки, совісті та релігії є основоположним правом, до якого звертається не лише Європейська конвенція з прав людини, а інші численні національні, міжнародні і європейські документи” [4, с. 15].

Звернемося до поняття “дивергенція” (лат. *divergencia* – роз'єднання) в біології, розбіжність ознак організмів у еволюції. «Дивергенція» висунуто Чарльзом Дарвіном для пояснення виникнення різноманіття сортів культурних рослин, порід домашніх тварин та біологічних видів у природі. Найбільша «сума життя» здійснюється за найбільшої різноманітності будови. Принцип дивергенції пояснює процес освіти і більших (надвидових) систематичних груп і виникнення розривів між ними. по [5].

Ми використовуємо поняття “дивергенції” як процесу розбіжності у соціальних явищах. В соціальних системах: капіталізм – соціалізм; секулярне – світське; меншість – більшість; індивідуальне – загальне і таке інше, й ми бачимо приклади дивергенції сьогодні в поліконфесійних суспільствах.

Дослідник Теофіл Кіс характеризував ознаки конвергенції капіталістичної та соціалістичної країни в своїй роботі, але з огляду на обставини це скоріш соціальна дивергенція: “Еволюція ролі держави. Насправді, капіталістична держава і соціалістична держава постають

однаково сьогодні як держави соціального типу. В принципі, капіталістична держава не є державою загального добробуту, але вона поступово стає такою у своєму сучасному розвитку. Він контролює високі фінанси сьогодні через свою банківську політику і таким чином впливає на ринкову економіку та його надмірні коливання. Капіталістична держава сьогодні впливає на розвиток і модернізацію, вирівнює соціальні можливості шляхом розподілу власності та оподаткування, а також шляхом сприяння освіті та науковим дослідженням тощо. Що стосується держави соціалістичної, вона представляє себе світові як державу добробуту, за визначенням. На початку існування, ці держави менше займалися соціальною політикою, ніж розбудовою соціально-економічно-політичної інфраструктури” [2, с. 459].

Також приведемо думку філософіні Трегуб Ганни, що стосується релігійного поля: “характер і якість дивергентних процесів у конфесіях пізнього протестантизму України й світу залежить від зовнішніх і внутрішніх чинників. Зовнішнім чинником є стан соціо – політичного середовища, в якому перебуває певна конфесія. Внутрішніми чинниками є: діяльність релігійних лідерів (їхні особисті амбіції чи конфлікти); незгода з доктринальними, літургійними, поведінковими нормами, будь-якими іншими сторонами організаційного життя релігійної громади, що найчастіше виникає у відповідь на зміну групових доктрин, літургії, і/або рівня суворості, тобто лібералізації чи фундаменталізації магістральної доктрини; зміна поколінь вірян і церковних лідерів, рівень їхньої загальної освіченості, заглибленості у віроповчальні засади власної релігійної традиції, відкритість світові й суспільству, доступність альтернативних засобів легітимації. Доведено, що за відсутності тиску суспільства й влади на представників пізньопротестантських конфесій, ворожості до них, дивергентні процеси є інструментами якісного оновлення та пошуку варіантів ідейного й інституційного розвитку пізньопротестантських течій” [5, с. 5].

Зауважимо, же згаданий Теофіл Кіс висуває тези індустріальні суспільства, де також з'являються праці Макса Вебера, особливо його теорії про «ідеальні типи» та «реальні типи», також американський економіст Торстейн Веблен (1857–1929), сучасник Вебера. “Перший (Макс Вебер) бачить розвиток та модернізацію всіх індустріальних товариств починаючи з раціоналізації та бюрократизації всього суспільства. Веблен, зі свого боку, намагався відстоювати управлінську революцію у всіх сучасних індустріальних суспільствах, теза яка пізніше буде розвинена Джеймсом Бернхемом, колишнім прихильником троцькіста, у його роботі Управлінська революція (1941). Відповідно до тез Бернема, влада прийняття політичних рішень у всіх індустріальних суспільствах поступово перейде до рук технократів і менеджерів. Інша оригінальність його тез полягає в тому, що він проводить важливу різницю між власністю на капітал і суспільною функцією капіталу, наполягаючи на вирішальне значення соціальної функції капіталу” [2, с. 450].

Також можна привести думку, що домінувала в радянський період і яка на наш погляд є прикладом дивергенції: “теорій базуються на двох припущеннях історико-соціальних: по-перше, на детерміністській концепції промислового прогресу безперервне й неминуче пристосування до цього історичного процесу політичної влади своєї структури та її функції. Насправді це перефразований закон історії марксизму що спосіб існування надбудови визначається інфраструктурою. Йдеться про теж такий собі “антирадянський марксизм” [2].

Ми зверталися до теми поліконфесійності та конвергенції/дивергенції в інших працях, де визначається: щодо **типологізації** поліконфесійно – мультикультурального суспільства, існує декілька “моделей” в сучасному соціумі. Доведемо:

– якщо населення існує без загроз, інтеграція суспільства є внутрішньою справою держави. Або коли поруч агресивна держава, як Росія, наприклад, яка намагається захистити так званих «своїх», яких у державі меншість;

– угода про права людини, яка є обов'язковою для членів суспільства;

– бірелігійна держава не є мультикультурною, як у випадках, коли іммігранти прибувають з одного регіону світу чи однієї держави, що призводить до подвійності суспільства та поділу суспільств;

– доктрина мультикультуралізму передбачає рівний внесок різних груп в економічний добробут;

– суспільство має бути впевнене, що закони побудовані однаково для всіх, що є передумовою рівності та братерства [по 3, с. 15].

Результати. Що призводить до дивергенції в суспільстві. Досвід дослідження демонструє, що:

Соціально – релігійна сфера у стані міжконфесійних/соціальних/політичних конфліктів не здатна консолідувати суспільство, сприяти розбудові громадськості.

Повною мірою дивергенція виявляється у міжконфесійних суперечностях, поляризує народ.

Процеси дивергенції стримують процеси інтеграції, будують умови для відгалуження культурних рис.

Поліконфесійність як дивергентний процес може бути спричинена низкою чинників: наслідком церковних розколів, міграційними процесами, мобільністю етнічно – культурних груп, специфікою історичного розвитку регіонів, які входили до складу інших держав, розділенням країни за конфесійною ознакою. Дивергентність соціума призвела до формування ареалів домінування однієї церкви.

Політичні актори конфесії стають суб'єктом конкуренції, яка спричиняє міжцерковну і конфесійну нетолерантність. Можуть бути звинувачені у незаконному володінні наприклад культурними спорудами, вислужуванням в керівництві, “звабленні” віруючих.

Поліконфесійність, конкуренція, протистояння конфесій та соціальні зміни впливають на духовно-етичну та культурну відмінність, можуть знижувати моральний авторитет Церкви в громадянському суспільстві, змінювати традиційні цінності.

Висновки. В сучасності існує декілька систем існування поліконфесійного соціума. До таких систем також має безпосереднє відношення й існування конвергентних та дивергентних процесів. В цій роботі ми піднімаємо питання дивергентних процесів як сучасного явища, що призводить до висновків:

– дуальність суспільств може приводити як до прогресу так і до регресу в суспільствах;

– мультикультуральне та поліконфесійне суспільство веде до демократичних та толерантних відносин;

– в суспільстві можуть існувати розгалуження в соціально – економічних питаннях;

– дивергентність може вести до роз'єднання/поєднання соціумів в різних сферах.

Процес дивергенції в соціумі продовжується, незважаючи на зміни в суспільстві, що потребує подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kis Théofil I. État des travaux sur la problématique de la convergence : théories et hypothèses [Working on problema of convergence: theory and hypothesis]. Kis – Vol # 3 – 1971, P. 447–459.

2. L'expression « marxisme antisoviétique » est tirée de Peter Christian LUDZ : «Konvergenz, Konvergenztheorie», in Sowjetsystem und demokratische Gesellschaft (Eine vergleichende Enzyklopädie) [Expression "marksizm antisovetic" is the best of Peter Christian Ludz "convergent, convergent theory" in soviet system and democracy country], vol. III, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1969, p. 890.

3. Гольд О., Козловець М. CONFSSIONAL PLURALISM AS A PHENOMENON OF MODERNITY: WORLD AND UKRAINIAN CONTEXT. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки: науковий журнал. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2021. Вип. 2(90). С. 40–51.

4. Гольд О., Козловець М. Історія і генеза поліконфесійності у контекст мультикультурного синтезу. *Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць*. К. : Видавництво Гілея, 2022. Вип. 6 (173). С. 12–16.

5. Дивергенція в біології. URL: <http://bse.sci-lib.com/article027354.html>

6. Трегуб Ганна. Дивергентні процеси в конфесіях пізнього протестантизму України другої половини ХХ – початку ХХІ століть: зовнішні та внутрішні чинники. Автореферат, К. ; 2019, С. 5.

REFERENCES

1. KIS Théofil I. État des travaux sur la problématique de la convergence : théories et hypothèses Kis – Vol # 3 – 1971, P. 447–459. [in Fransaice].
2. L'expression «marxisme antisoviétique» est tirée de Peter Christian LUDZ: «Konvergenz, Konvergenztheorie», in Sowjetsystem und demokratische Gesellschaft (Eine vergleichende Enzyklopädie), vol. III, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1969, p. 890. [in Francaise]
3. Gold O., Kozlovets M. A. CONFSSIONAL PLURALISM AS A PHENOMENON OF MODERNITY: WORLD AND UKRAINIAN CONTEXT. Visnik Zhytomyr state university named Ivan Franko Philosophical science : scientific magazin . Zhytomyr : Vid -vo Zhitomir state university named Ivan Franko, 2021. Vol #2 (90) P. 40–51. [in English]
4. Gold O., Kozlovets M. Istoriya i geneza policonfesinisti u konteksti multiculturalnogo sintezu. Gilea : naukovyi visnik : zbirnik naukovich prac. – K.: Gilea, 2022 [History and genesis of polyconfessionalism in the context of multicultural synthesis] – Vyp. # 6 (173). C. 12–16 [in Ukrainian]
5. Divergentcia v biologii [Divergence process in biology]. URL: <http://bse.sci-lib.com/article027354.html> [in Ukrainian]
6. Tregub A. Divergentni processie u confessiach pizdniogo protestantyzmu Ukraini drugoi polovini XX – pochatku XXI stolitt: zovnishni ta vnutrishni cginnyki& Avtoreferat dissertacii PhD K. : – 2019, [DIVERGENT PROCESSES IN CONFESSIONS OF LATE PROTESTANTISM IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY: EXTERNAL AND INTERNAL FACTORS] C. 5. [in Ukrainian]

Gold Olga Felixivna

Candidate of Physiological Sciences

Researcher,

Centre mediterranean sociologic, science politics and history

MESOPOLHIS

Aix Marseille university

58, Boulevard Charles Livon, Marseille, France

Doctoral Student

Zhytomyr Ivan Franko State University

40, Velyka Berdychivska str., Zhytomyr, Ukraine

orcid.org/0000-0003-1689-227X

**POLYCONFESSIONALISM AS A DIVERGENT PHENOMENON:
ESSENCE AND FEATURES**

The article is devoted to the topic "Polyconfessionalism as a divergent phenomenon: essence and features" as a manifestation of modern society.

Understanding the phenomenon of polyconfessionalism as a convergent and divergent process is relevant, because it is a modern phenomenon of society, which has historical origins and deepened over the years in various spheres of human activity. The paper examines the forms and principles of understanding polyconfessionalism as a divergent process: essences and features in modern times (convergence processes have already been considered in other works). Issues of divergence are considered from the point of view of the conceptual foundations of philosophical knowledge, which is modern for academic scientific research. Based on approaches to the research of the theme "Polyconfessionalism as a divergent phenomenon: essence and features" as a process of modernity, we consider in the context of multicultural synthesis from the point of view of socialization and the historical transition of society to the modern one, in the conditions of globalization and war, resistance to changes in the world order and the clash of barbarism and culture, world crisis of elites, macro-historical processes, also define the typology of a polyconfessional – multicultural society, To the conclusions: the duality of societies can lead to both progress and regression in societies; multicultural and multi-confessional society leads to democratic and tolerant relations; in society there may be ramifications in socio-economic issues; divergence can lead to separation/combination of societies in different spheres.

Key words: *clash of barbarism, convergence processes, divergence processes, macro-historical processes, transition of society.*